

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้ศึกษาถึงรูปแบบของพิธีกรรมและความเชื่อของชาวลัวะที่เกี่ยวกับการทำการเกษตรของประชากร ในหมู่บ้านเตี้ยกลาง ในอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ตำบลภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน จำนวน 90 ครัวเรือน โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา ประเพณี ความเชื่อ รูปแบบ และขั้นตอนของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเกษตรในรอบปีที่ผ่านมา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี 2 ชนิดคือ ใช้แบบสอบถามปลายเปิด และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในขณะประกอบพิธีกรรม โดยใช้กล้องถ่ายรูป บันทึกภาพด้วยวีดีโอ และเทปอัดเสียงในการสัมภาษณ์ นำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียง จัดระเบียบ ลำดับของข้อมูลตามขั้นตอนการผลิตประจำปี โดยเข้าไปศึกษาในภาคสนามโดยตรง ใช้เวลาในการศึกษาวิจัยทั้งหมด 12 เดือน (มีนาคม 2541-กุมภาพันธ์ 2542) โดยออกสำรวจ จัดเก็บรวบรวมข้อมูลเดือนละ 1 ครั้ง ครั้งละ 2-3 วัน จากการศึกษาสามารถสรุปผลได้ดังนี้

ชาวลัวะ มีความเชื่อถือและศรัทธา เจ้าหลวงภูคาซึ่งชาวลัวะเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองและทำให้การเกษตรได้ผลดี มีความเป็นอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ พิทักษ์รักษาลูกหลานชาวลัวะให้มีความปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง จากความเชื่อนี้ ชาวลัวะในอุทยานแห่งชาติดอยภูคา จึงมีพิธีกรรม บวงสรวงเจ้าหลวงภูคากันทุกๆ 3 ปี 7 ปี พิธีเล็กจะจัดทุก 3 ปี โดยใช้หมูเป็นอาหารในการเซ่น ส่วนพิธีใหญ่จะใช้ควาย เป็นอาหารในการเซ่น การทำพิธี จะทำกันทั้งหมู่บ้านด้วยความสมัครสมานใจสามัคคี เพื่อเป็นการสักการะในสิ่งที่ชาวลัวะเคารพ นับถือตามความเชื่อของพวกเขาที่สั่งสมกันมา

นอกจากเจ้าหลวงภูคาแล้ว ยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวลัวะเชื่อถืออีกก็คือ “ผี” ผีมีหลายชนิดเช่น ผีป่า ผีไร่ ผีนางไม้ ผีเรือน ผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าที่ ฯ ความเชื่อถือเรื่องผีนี้ชาวลัวะยังคงยึดถือและปฏิบัติต่อผีว่า ผีต่างๆเหล่านี้จะคอยดูแลชาวลัวะอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าชาวลัวะจะทำกิจกรรมอะไรหรืออยู่ที่ไหน ผีจะคอยให้ทั้งคุณประโยชน์และโทษแก่ชาวลัวะ ผีจะทำอันตรายหรือให้โทษแก่ชาวลัวะ หากทำผิด จารีตประเพณี และข้อห้ามต่างๆ ที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติกันมาหลายปี จะคอยให้คุณหรือให้ประโยชน์แก่ชาวลัวะที่ปฏิบัติดี โดยชาวลัวะไม่มีการทำผิดกฎระเบียบ ประเพณี จากความเชื่อถือในเรื่องผีซึ่งมีอยู่หลายชนิดนี้ ชาวลัวะจะมีการประกอบพิธีกรรมในการเลี้ยงผีชนิดต่างๆ โดยใช้ หมู ไก่ สุนัข เป็นเครื่องเซ่นในการเลี้ยงผีซึ่ง ขึ้นอยู่กับหอมผีของหมู่บ้านว่าผีต้องการอาหารประเภทไหน หอมผีเท่านั้นจะเป็นคนบอกว่า จะใช้อะไรเป็นอาหารของการเซ่นเลี้ยงผีแต่ละชนิด โดยในรอบปีชาวลัวะจะมีการเลี้ยงผีตามพิธีกรรมทั้งหมด 9 ครั้ง พิธีกรรมในการเลี้ยงผีทั้งหมดนี้สืบเนื่องมาจากวัฏจักรในการผลิตทางการเกษตรของชาวลัวะ คือการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งชาวลัวะปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่

บรรพบุรุษ ไร่หมุนเวียนหรือไร่ข้าวที่ชาวถั่วเขียดถือเปรียบเสมือนชีวิตจิตใจของชาวถั่ว โดยมีขั้นตอนการทำ ดังต่อไปนี้คือ

1. การเตรียมเมล็ดพันธุ์พืช
2. การเลือกที่ในการทำไร่
3. การถางไร่ และการเผาไร่
4. การเพาะปลูก
5. การดูแลรักษา
6. การเก็บเกี่ยวผลผลิต
7. การเก็บรักษาผลผลิต

จาก 7 ขั้นตอนของการทำไร่หมุนเวียนจะใช้ระยะเวลาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ จนถึงเดือนธันวาคม รวมระยะเวลาที่ใช้ในการเกษตรตลอดฤดูกาลผลิตของชาวถั่วเขียดแล้วเกือบ 1 ปีเต็มๆ ดังนั้นพิธีกรรมที่ชาวถั่วปฏิบัติจะมีความเกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรทุกขั้นตอนในฤดูกาลผลิตในรอบปี

วิธีการทำไร่หมุนเวียนของชาวถั่วมีดังนี้

1. การเตรียมเมล็ดพันธุ์พืช ชาวถั่วจะเตรียมเมล็ดพันธุ์ที่มีความสมบูรณ์ที่สุดจากการเก็บเกี่ยว นำมารักษาไว้ โดยใส่ตะกร้าหรือภาชนะที่สามารถเก็บได้มิดชิดที่สุด ส่วนใหญ่จะวางไว้ใกล้เตาไฟ เพื่อถนอมและแมลง และป้องกันการขึ้นราได้

2. การถางไร่ การทำไร่ข้าว ชาวถั่วจะเริ่มทำการถางไร่ในเดือนกุมภาพันธ์ ในขั้นตอนการถางไร่ ชาวถั่วมีความเชื่อว่า ผีที่อาศัยอยู่บริเวณป่าจะทำอันตรายแก่ชาวถั่วหากทำการถางพื้นที่นั้น ดังนั้น จึงมีการทำพิธีเช่นไหว้บอกผีป่า ซึ่งเป็นผีเจ้าที่ก่อน โดยหมอมผีประจำหมู่บ้านจะเป็นผู้ประกอบพิธี หลังจากนั้น ชาวถั่วทุกคนจะรีบเร่งทำการถางไร่ได้ จากนั้นก็จะมีการลงแขกถางไร่จนเสร็จทั้งหมู่บ้าน

3. การเผาไร่ หลังจากที่ชาวถั่วถางไร่ ไร่ไฟแล้ว ก็มีการพักเอาไร่ประมาณ 5-10 วัน ซึ่ง จะทำการเผาในตอนเช้า การเผาไร่ทำสองครั้ง ครั้งแรกจะทำแนวกันไฟเพื่อไม่ให้ไฟลุกลามไปที่อื่น ส่วนครั้งที่ 2 จะเก็บเศษไม้เศษหญ้าที่ยังเหลืออยู่

4. การปลูกข้าวไร่ และพืชพรรณลงในไร่ข้าว การปลูกข้าวไร่ของชาวถั่ว จะใช้ไม้ปลายแหลมนำหลุมลึกประมาณ 5 เซนติเมตร แล้วจึงหยอดเมล็ดข้าวลงในหลุมประมาณ 4-5 เมล็ด พร้อมกับวางกลบดินในหลุมเดียวกัน ส่วนพืชชนิดอื่นๆ ก็ปลูกด้วยวิธีเดียวกัน กระจายอยู่ทั่วบริเวณไร่ข้าว ผักบางอย่างจะเลือกปลูกในพื้นที่ที่เหมาะสมกับภูมิอากาศหนึ่งที่สามารถดูแลได้ง่าย

5. การดูแลรักษา ชาวถั่วจะมีการดูแลรักษาตามภูมิปัญญาของเขาเอง โดยไม่มีการใช้สารเคมีชนิดใดเลย แต่ดูแลด้วยแรงงานคนทั้งหมดโดยเริ่ม ตั้งแต่การกำจัดวัชพืช สักวี่ป่า และแมลงศัตรูพืช

มีการขนานานที่ไร่ให้ช่วยคุ้มครองดูแลผลผลิตในไร่ และทำการเลี้ยงผีไร่ในช่วงดูแลรักษาผลผลิตในไร่ สองครั้งก่อนที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิต

6. การเก็บเกี่ยวผลผลิต ชาวลัวะเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม โดยการเก็บพืชผสมชนิดที่ออกผลผลิตเร็วก่อน แล้วทยอยเก็บไปเรื่อยๆ พืชหลัก ได้แก่ ข้าวไร่ เริ่มเก็บเกี่ยวในเดือนพฤศจิกายน การเก็บเกี่ยวต้องมีการเลี้ยงผีไร่ก่อน ถึงจะเก็บเกี่ยวได้ เมื่อเลี้ยงผีไร่เสร็จก็จะมีการลงแขกเกี่ยวข้าวกัน โดยเลือกคูที่คั้นและเมล็ดสมบูรณ์เอาไว้ เพื่อใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ในปีต่อไปไว้ต่างหากไม่ปะปนกัน ตอนเก็บรวบรวมผลผลิตชาวลัวะจะใช้เคียวเกี่ยวข้าว เมื่อเกี่ยวได้ประมาณ 1 กำมือก็มัดต้นข้าวตากไว้ประมาณ 2-3 วัน แล้วนำมากองรวมกัน รอการขนกลับไปยังหมู่บ้าน

7. การขนย้าย การเก็บรักษาผลผลิต และการนวดข้าว

- การขนย้ายผลผลิตจากไร่

ในปัจจุบัน ถนนหนทางสะดวกขึ้น รถยนต์สามารถเข้าได้ถึงภายในไร่ ชาวลัวะจะใช้รถยนต์ขนกลับมายังหมู่บ้าน บางแห่งที่รถยนต์เข้าไม่ถึง ก็จะขนออกมาไว้ในบริเวณที่รถสามารถเข้าถึง รถที่ขนเป็นรถปิกอัพของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา (โดยขนส่งให้ฟรี)

- การเก็บรักษาผลผลิต และการนวดข้าว

เมื่อนำข้าวกลับมาถึงหมู่บ้านแล้ว ชาวลัวะจะเก็บเข้ายุ้งฉางที่เตรียมไว้แล้ว การนวดหรือการตีข้าว ชาวลัวะจะใช้เสื่อผืนใหญ่รอง แล้วนำข้าวมาวางในเสื่อ ใช้เท้านวด จากนั้นก็ตากแดดไว้บรรจุกระสอบส่งโรงสีข้าว มีเป็นส่วนน้อยที่ยังคงใช้วิธีตำข้าวด้วยครกกระเดื่อง

ระบบไร่หมุนเวียนเป็นระบบที่เกิดขึ้นด้วยฐานคิดที่ต้องการผลิตเพียงเพื่อเลี้ยงชีวิต พออยู่พอกิน เคารพธรรมชาติ เป็นการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่โลภ และไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย

ในรอบปีการผลิตของชาวลัวะเกือบทุกขั้นตอน ล้วนแล้วแต่มีความเชื่อในรูปแบบของศาสนาแฝงอยู่ เช่น ชาวลัวะเชื่อเรื่องผี โดยเชื่อว่าผีเป็นผู้พิทักษ์รักษา ดูแล คุ้มครอง ทั้งทางด้านพืชพรรณต่างๆ ในไร่ รวมถึงการพิทักษ์รักษา คุ้มครอง ดูแล ประชากรชาวลัวะทุกคนให้มีความปลอดภัยด้วย ซึ่งประเพณี และวิธีการของพิธีกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมาเป็นรูปธรรม จะเป็นวัฒนธรรมของชาวลัวะเอง ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะชนเผ่าของพวกเขา พอจะสรุปได้ดังนี้ คือ

1) ทางด้านการดำรงชีวิตภายใต้สภาวะแวดล้อมของท้องถิ่นกายภาพ (Abiotic Substance) และชีวภาพ (Biotic Substance) เป็นตัวกำหนดให้ชาวลัวะดำเนินชีวิตด้วยการสร้าง สะสม และจรรโลงองค์ความรู้เชิงวัฒนธรรม (Culture) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตภายใต้ท้องถิ่นทุรกันดาร อันประกอบด้วย ภูเขาสูงชัน เหวลึก พื้นที่เพาะปลูกมีความลาดชันสูงอย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับเศรษฐกิจพอเพียงชีพ (Subsistent economy) พึ่งตนเอง (self-sufficiency) และผูกพันกับท้องถิ่น

2) ชาวลัวะยึดถือความเชื่อ ประสพการณ์ และองค์ความรู้เกี่ยวกับกายภาพ ชีวภาพ วัฒนธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ชาวลัวะสืบทอดพิทักษ์รักษาและใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด

3) จากแนวทางการยึดถือสิ่งแวดล้อมเป็นสาระเชิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นตัวกำหนดให้ชาว ลัวะดำเนินชีวิตบนพื้นฐานการรวมกลุ่ม เชื่อมมั่น ในความเป็นเจ้าของ และสิทธิเหนือทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยภารกิจที่เรียบง่ายคล้ายคลึงกันอย่างเป็นองค์รวม

4) ค้นพบตัวอย่างสังคมที่มีการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความรู้ และการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่น นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ พิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากร มนุษย์เป็นหลัก ส่งผลให้สภาพทางกายภาพและชีวภาพบริเวณต้นน้ำลำธารและที่อยู่อาศัยของชาว ลัวะอุดมสมบูรณ์อย่างสม่ำเสมอ ไม่แตกต่างไปจากสภาพในอดีต โดยมีป่าดงดิบ ดินชุ่มน้ำในลำห้วย ก็มีน้ำและปลาให้บริโภคตลอดปี

5) ชาวลัวะคอยรักษาเป็นชุมชนที่สร้างสรรค้องค์รวมทางสิ่งแวดล้อมที่สำคัญเชิง พิพิธภัณฑ์ คล้ายคลึงกับลักษณะสังคมไทยเมื่อประมาณครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา

อภิปรายผล

ชาวลัวะบ้านเต๋กกลาง ในอุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน ในปัจจุบันยังคงยึดถือ จารีต ประเพณี วัฒนธรรม และมีความเชื่อต่างๆ ที่ยังคงยึดติดกับเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งลี้ลับที่มองไม่เห็น โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของชาวลัวะตลอดทุก ขั้นตอนในการดำรงชีพ

ชาวลัวะมีการดำรงชีพแบบพอเพียง เลี้ยงชีพด้วยการประกอบอาชีพเกษตร การทำ การเกษตรของชาวลัวะเป็นการทำการเกษตรแบบ “ไร่หมุนเวียน” พืชหลักที่ปลูกคือข้าวไร่ พืชรองที่ ปลูกเป็นพืชอาหาร เช่น ข้าวโพด เผือกมัน แตงกวา บวบ น้ำเต้า และผักต่างๆ แซมในไร่ข้าว ชาวลัวะ ยึดถือวิธีการทำไร่หมุนเวียนเป็นหัวใจสำคัญต่อการดำรงชีพ

จากการถ่ายทอดวิธีการปฏิบัติในกิจกรรมด้านต่างๆ ตลอดจนวิธีการทำการเกษตร ออกมาในรูปแบบของ วัฒนธรรมของชาวลัวะ โดยถ่ายทอดออกมาในทางปฏิบัติ ในรูปของพิธี กรรม โดยยึดถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ “ผี” ฝึตามความเชื่อของชาวลัวะ เชื่อว่าผีอยู่กับชาวลัวะตลอดเวลา ผีจะคอยช่วยเหลือดูแลและให้คุณโทษแก่ชาวลัวะ ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเกี่ยวโยงทุกขั้นตอนของการ ดำรงชีพ

การดำรงชีวิตของคนชาวลัวะ คือ การทำไร่หมุนเวียน ปลูกข้าวไร่ และพืชพันธุ์ต่างๆ ในไร่ข้าว การทำไร่หมุนเวียนของชาวลัวะ มีขั้นตอนตั้งแต่การถางไร่ ตัด ฟัน โคน เผา การปลูกพืช

การดูแลรักษาข้าวไร่ และพืชพรรณที่ปลูกในไร่ การเก็บเกี่ยว และการดูแลรักษาผลผลิต ซึ่งขั้นตอนต่างๆ ดังที่กล่าวมานี้ ชาวไร่จะต้องประกอบพิธีกรรม ตามความเชื่อที่ชาวไร่จะยึดถือตลอดมา ชาวไร่ต้องขอพรจากผีต่างๆ เช่น ผีป่า ผีไร่ ผีเจ้าที่ ผีบรรพบุรุษ ให้ช่วยพิทักษ์ รักษา คลบบันดาลให้พืชพรรณมีความอุดมสมบูรณ์ และให้ผลผลิตดี ด้วยการประกอบพิธีกรรมในการเลี้ยงผี ด้วยความเคร่งครัด จนกลายเป็นวัฒนธรรม ประเพณีของสังคมชาวไร่ มาจนปัจจุบัน

บทวิจารณ์

การดำรงชีพของชาวไร่ เป็นตัวอย่างที่ดีในด้านการประกอบอาชีพการเกษตรแบบ “พอยังชีพ” แก่ประชาชนทุกๆ ไป ที่นำเอาวัฒนธรรม และรูปแบบการผลิตสมัยใหม่ ที่เข้ามาพัฒนาการเกษตรในเมืองไทยปัจจุบัน มองภาพรวมแล้ว การทำการเกษตรแบบพอยังชีพ จากการทำไร่หมุนเวียนของชาวไร่ ความคิดของคนส่วนใหญ่คิดว่า เป็นการทำการเกษตรแบบล้าหลังไม่พัฒนา ไม่พอกิน อยู่ไม่ได้ แต่สำหรับชาวไร่แล้ว มีพอกิน ไม่มีเงินก็อยู่ได้ และคิดว่าไม่รุ่มรวย ไม่ต้องลงทุน และไม่มีวันที่จะขาดทุน เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรสมัยใหม่ที่มีการนำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาพัฒนาการเกษตรของเมืองไทยแทบทุกๆ ด้าน เพื่อจุดหมายอย่างเดียว คือ ผลผลิตดี มีคุณภาพ จึงมีการลงทุนสูง พยายามหาเทคโนโลยีในการช่วยทุ่นแรง สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชต่างๆ เพื่อให้ได้ผลผลิตมากที่สุด แต่ขาดจิตสำนึกของผู้ผลิต ขาดคุณธรรมในการผลิตจึงมีผลกระทบมากมายจากการผลิตแบบสมัยใหม่ สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง ทำลายสิ่งแวดล้อม เกิดสารเคมีตกค้าง ทำลายทรัพยากรดินที่มีคุณค่า จนต้องมีการฟื้นฟูทรัพยากรที่เสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิม แต่การทำการเกษตรของชาวไร่ตั้งอยู่ภายใต้กรอบของวัฒนธรรม ตามความเชื่อต่างๆ ที่สั่งสมและสืบสานมาจากบรรพบุรุษบนพื้นฐานของนิเวศน์นิยม มีจิตสำนึกตามภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมา ในการควบคุมดูแลและจัดการอย่างเป็นเอกลักษณ์ตามแบบฉบับที่มีจิตสำนึกในการดำรงชีพอย่างแท้จริง ในสังคมชาวไร่ซึ่งมีความคิดที่ไม่พุ่งเพื่อ ไม่ทะเยอทะยานถึงความร่ำรวย ไม่ต้องแข่งขันกันเหมือนกับสังคมของพื้นราบ ทำให้สภาพสังคมและความเป็นอยู่ของชาวไร่เวลานั้น เรียบง่าย มีความสุข สงบ เป็นสังคมที่น่าอยู่มาก สังคมหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับสังคมคนเมืองที่คนทั่วไปมองว่า เจริญแล้ว ผู้วิจัยวิเคราะห์ดูแล้วเห็นว่า ความเจริญทางด้านวัตถุของสังคมเมืองนั้น ยึดถือเอาความร่ำรวยเป็นหลักทำให้คนในสังคมเมืองมีการแข่งขันกันตลอดเวลา ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ จึงมีความสำคัญน้อยลง จึงเป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ ความสุขสงบของสังคมแทบจะไม่มี อาจจะมีคนส่วนหนึ่งที่คิดว่าตัวเองมีความสุขที่ได้อยู่ในสังคมเมืองแต่ก็มีอีกหลายคนในสังคมเมืองนั้นอยู่อย่างขาดความสุขเพราะสังคมเมืองถูกบีบบังคับจากด้านต่างๆ ที่จะต้องค้ำหน้าเงินมาเพื่อใช้จ่ายอย่างมากมายที่เห็นกันอยู่ หากกลับไปมองสังคมชาวไร่ที่ อาศัยอยู่那儿จะร่มรื่นด้วยขุนเขาป่าไม้สายน้ำ และชาวไร่ด้วยกันที่รู้จักกันทั่วในหมู่บ้าน

จากสภาพความเป็นอยู่ของชาวลัวะที่มีความเป็นอยู่อย่างสงบสุขครอบครัวที่มีความสุข ประชากรก็มีความสุขทั้งทางกายและใจ เมื่อเขาพอใจอย่างนี้แล้ว คนที่เจริญแล้วจะเข้าไปเปลี่ยนแปลงให้เจริญ เหมือนตัวเอง ก็ควรจะพิจารณาดูให้ดีเสียก่อน หากจะมีการเปลี่ยนแปลงระบบการดำรงวิถีชีวิตจากระบบการทำไร่หมุนเวียน มาเป็นระบบเกษตรกรรมถาวร (เช่น การปลูกไม้ผล หรือ พืชผักเศรษฐกิจ) ผู้วิจัยมองว่าผลกระทบอาจจะตามมา ดังนี้คือ

1. ปัญหาเรื่องอาหาร การทำเกษตรกรรมถาวรแบบอื่นๆ เช่นการปลูกไม้ผล หรือผักเศรษฐกิจ อาจจะไม่สามารถตอบสนองต่อเรื่องอาหารได้ดีเท่ากับไร่หมุนเวียน เนื่องจากไร่หมุนเวียนเป็นแหล่งอาหารหรือคลังอาหารของชุมชน เช่น ข้าว เผือก มัน ผัก และเห็ดชนิดต่างๆ เป็นต้น

2. ผลกระทบต่อผู้หญิง หากมีการลดรอบหมุนเวียนลง ไร่หมุนเวียนจะมีวัชพืชมาก ผู้หญิงจะทำงานหนักมากขึ้น เพราะผู้หญิงมีบทบาทในการกำจัดวัชพืช กล่าวกันว่า ระบบหมุนเวียนที่จะไม่เป็นภาระหนักของผู้หญิงจะต้องมีรอบหมุนเวียนไม่น้อยกว่า 5-7 ปี

3. การทำเกษตรกรรมโดยการปลูกพืชเศรษฐกิจจะมีการใช้สารเคมีชนิดต่างๆ อย่างกว้างขวางตามมา สารเคมีหากไหลลงสู่แหล่งน้ำ ก็จะเพิ่มอันตรายต่อชุมชนทั้งบนที่สูง และที่ราบ นอกจากนี้ ยังจะทำให้เกษตรกรเกิดปัญหาหนี้สินอีกด้วย เพราะต้องใช้ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น

4. ผลกระทบต่อสังคม ชุมชนในที่สูงจะต้องล่มสลาย เพราะขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบครัวจะแตกแยก ลูกหลานจะต้องออกมารับจ้างนอกภาคการเกษตร อนึ่งผู้ที่ดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไม่ย้ายไปที่ไหน ก็จะอยู่ด้วยความทุกข์อันเกิดจากแรงกดดันดังกล่าว

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น หรือที่เรียกว่า “ผี” ที่ยังหาบทพิสูจน์จากวิทยาศาสตร์ไม่ได้นี้ ยังเป็นข้อถกเถียงกันโดยทั่วไป ถึงสิ่งลึกลับเหล่านี้ สำหรับชาวลัวะที่เชื่อถือ และศรัทธา ผีจนกลายเป็นศาสนาประจำกลุ่มชนของชาวลัวะไปแล้วนั้น จึงเป็นการยากที่จะเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ดังกล่าว หากจะมีการนำการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เข้าไปในชุมชนชาวลัวะแล้ว ควรที่จะศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของชาวลัวะให้เข้าใจในวิถีชีวิต รูปแบบการผลิตอย่างถ่องแท้ โดยนำองค์ความรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และกลมกลืนกับสังคมชาวลัวะต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรจะมีการศึกษาเชิงมนุษยวิทยาให้มากขึ้น โดยที่ผู้วิจัยเข้าไปคลุกคลี และอาศัยอยู่ภายในหมู่บ้านเป็นระยะเวลาหลายๆ
2. ควรจะมีการศึกษาผลกระทบของสื่อต่างๆ ที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน
3. ควรจะมีการศึกษาถึงการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (assimilation) ของชาวลัวะ
4. ควรจะมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะโภชนาการกับอายุขัยของชาวลัวะ